

**MAREK BANKOWICZ:****Masarykova teorie demokracie**

Praha: Karolinum, 2022, 118 s.

Kniha *Masarykova teorie demokracie* od autora Mareka Bankowicza ponúka hlboké pochopenie filozofie demokracie Tomáša G. Masaryka a prispieva k lepšiemu pochopeniu jeho vplyvu na česko-slovenskú politiku. Autor sa snaží odhaliť rôzne rozmery Masarykovho chápania demokracie, ktoré sú často opomínané v súčasných politologických, sociologických či filozofických publikáciách. Kniha pozostáva z piatich kapitol. V prvej kapitole sa autor venuje biografickej skici T. G. Masaryka, ktorá poskytuje prehľad o jeho živote a vývoji jeho myšlienok. Druhá kapitola sa zaoberá Masarykovou koncepciou „humanitnej demokracie“ a jej významom pre jeho politickú filozofiu. Tretia kapitola sa zaoberá kritikou tradičného pojmu „politiky“ a Masarykovým poňatím „nepolitickej politiky“. Štvrtá kapitola je venovaná kritike totalitných režimov a protikladom demokracie, ktorú Masaryk považoval za jedinú formu správnej vlády. Posledná kapitola sa zaoberá tzv. „masarykizmom“ a jeho realizáciou.

K problematike Masarykovho politického a filozofického myslenia bolo napísaných množstvo publikácií. Táto kniha sa svojím metodologickým prístupom čiastočne odlišuje od iných publikácií, pretože autor knihy sa nezaobrá iba politickými prejavmi T. G. Masaryka, ale skúma ho ako politického teoretika. Tento prístup umožňuje lepšie pochopiť a interpretovať Masarykove myšlienky a ich význam pre súčasnú demokraciu. Kniha poskytuje aj prehľad o rôznych interpretáciách Masarykovej filozofie demokracie. Autor zároveň komentuje a reflektuje tieto rôznorodé interpretácie, čo robí knihu pre čitateľa ešte užitočnejšou.

Bankowicz vykresľuje Masaryka ako politického teoretika, ktorý neurobil z politiky otázku moci a nadvlády, ale otázku morálky a služby. Zdôrazňuje, že táto zásada bola pre Masaryka dôležitá po celý život, vrátane jeho aktívnej politickej kariéry. Druhá kapitola sa sústreďuje predovšetkým na Masarykov pohľad na demokraciu a autor tu približuje možné dôvody, prečo chápal demokraciu ako moderný pohľad na svet a spôsob života. Autor si správne všíma štyri druhy demokracie v tvorbe Masaryka. Okrem najdôležitejšej, politickej demokracie, existujú ďalšie tri typy: ekonomická demokracia, sociálna demokracia a medzinárodná demokracia.

Ekonomická demokracia má viesť k odstráneniu chudoby a veľkých majetkových rozdielov a má zabrániť vzniku „sociálnej šľachty“. To je dôvod, prečo Masaryk odmietol tradičný kapitalizmus. Ekonomická demokracia znamená aj postupnú socializáciu najdôležitejších odvetví či starostlivosť o primerané vzdelanie ľudových mas. Sociálna demokracia prináša sociálne zákonodarstvo, široký systém sociálneho zabezpečenia. Medzinárodná demokracia spočíva v úsilí o pestovanie priateľských vzťahov medzi štátmi, spoluprácu medzi národmi v oblasti kultúry, mieru a bezpečnosti, ako aj spravodlivú deľbu práce vo svete (s. 39 – 40). Takéto rozdelenie umožňuje lepšie pochopenie celkového Masarykovho demokratického programu. Zároveň je potrebné poznamenať, že autor mohol stručne zhrnúť kľúčové princípy demokracie alebo uviesť jasnú definíciu demokracie v tomto kontexte.

Bankowicz poukazuje na to, že Masaryk nebol stúpencom názoru, podľa ktorého by mali vlády byť v rukách najmúdrejších a najvzdelanejších ľudí, pretože to by bolo v rozpore s princípom demokracie. Podľa autora Masaryk veril, že demokracia by mala byť o slobodných voľbách a nie o „kantorskej politike“ alebo „profesorskom mandátnictve“. Zároveň však tiež veril, že vzdelávanie a etické hodnoty by mali byť dôležitými prvkami pre výber politických vodcov. Je pravda, že autor knihy sa v tejto časti textu nevyjadruje kriticky k Masarykovým prácam, čím prehliada niektoré Masarykove tvrdenia o tom, že vlády by mali spočívať v rukách najmúdrejších a najvzdelanejších ľudí. Táto myšlienka sa môže javiť ako nerealistická a neprijateľná pre demokratický systém, pretože demokracia je založená na princípe rovnosti všetkých ľudí pred zákonom a právom na rovnaký vplyv pri rozhodovaní.

Knihy sa vyznačuje aj pozitívnym hodnotením Masarykovho diela a jeho vplyvu na vznik a fungovanie Československej republiky. Bolo by užitočné, keby autor do tejto časti zaradil kritiku nedostatkov a zlyhaní pri zavádzaní demokracie v Československu, hoci je pravda, že takáto kritika musí sledovať rozdiely medzi Masarykovými politickými ideálmi a ich následnou realizáciou. V tejto súvislosti treba poznamenať, že autor uznáva nedostatky a slabiny Masarykovej demokracie, ale zároveň ju hodnotí v historickom kontexte medzivojnovoj Európy, kde sa Československá republika stala relatívne dobre fungujúcou demokraciou, čo sa nedá povedať o mnohých iných európskych štátoch.

Jednou z vecí, ktoré sa na Masarykovi často kritizujú, je jeho pohľad na národ a nacionalizmus. Niektorí kritici mu vyčítajú, že bol príliš optimistický, pokiaľ ide o možnosť integrácie rôznych národností do jedného štátu, a že podcenil silu nacionalizmu v Európe. Autor správne poukazuje na to, že Masaryk vnímal nacionalizmus ako prekážku demokracie a zmieňuje, ako sa snažil bojovať proti šovinizmu a nacionalistickým tendenciám (s. 74 – 76). Je však potrebné zdôrazniť, že Masarykov pohľad na nacionalizmus bol zložitý a nie vždy jednoznačný. Napríklad sám seba

označoval za „národného Slovana“ a veril, že každý národ má právo na sebaurčenie. Preto je dôležité zohľadniť aj tento aspekt pri hodnotení jeho postoja k nacionalizmu. Zároveň by bolo užitočné, keby Bankowicz svoje myšlienky ďalej rozvinul a uviedol príklady z Masarykovho diela na podporu svojich argumentov o nacionalizme, najmä s prihliadnutím na kritiku Emanuela Rádlu.

Zámerom uvedenej kritickej poznámky nie je spochybniť postoj Tomáša Masaryka k riešeniu národnostnej otázky na prelome 19. a 20. storočia. Napríklad jeho názory na riešenie židovskej otázky svedčia o vysokej úrovni jeho filozoficko-etického myslenia, a to tak v individuálnom morálnom, ako aj sociálnom rozmere. Autor knihy však explicitne nezohľadnil metodologický rozdiel v interpretácii Masarykových diel a špecifické historické súvislosti, v ktorých boli jeho myšlienky formulované.

Je škoda, že táto nuansa sa v texte nenachádza alebo sa stráca medzi ostatnými interpretačnými aspektmi. Totiž Masarykova koncepcia českého národa a demokracie sa formovala v čase, keď politicky bojoval proti habsburskej monarchii, a teda smerovala k zjednoteniu českého národa v rámci jedného štátu. V novom demokratickom štáte po roku 1918 sa však táto koncepcia stala nedostatočnou, pretože nezahŕňala mnohé menšiny, vrátane židovskej. Pri interpretácii Masarykovho diela by sme preto mali brať do úvahy jeho vývoj v čase a zvážiť, či by sme z metodologického hľadiska nemali jeho dielo rozdeliť na niekoľko období. Okrem toho je dôležité pripomenúť, že Masarykovu koncepciu českého národa by sme nemali považovať za jediný a univerzálny prístup k postaveniu iných národov.

Napriek uvedeným nedostatkom sa kniha javí ako veľmi odborné a pútavé čítanie pre tých, ktorí sa zaujímajú o politickú filozofiu T. G. Masaryka a jeho vplyv na česko-slovenskú politiku. Autor sa snaží poskytnúť komplexný pohľad na túto tému a poskytuje čitateľovi dostatok informácií na vlastné zváženie. Kniha by sa mohla stať užitočným zdrojom pre politológov, historikov a filozofov.

*Martin Foltin*

---

Recenzia bola podporená grantovým projektom VEGA č. 2/0078/21 s názvom Slovensko-stredoeurópske perspektívy myslenia.

---

Martin Foltin  
Filozofický ústav SAV, v. v. i.  
Oddelenie dejín slovenského filozofického a politického myslenia  
Klemensova 19  
811 09 Bratislava  
Slovenská republika  
e-mail: martin.foltin@savba.sk  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3981-7811>